

УКРАЇНСЬКЕ

БОРІТЕСЯ - ПОБОРЕТЕ!
Т.Шевченко.

ГРОМАДСЬКЕ

СЛОВО

АНІ НАЙМЕНШОГО КУСНИКА
УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ ВОРОГАМ!

Незалежний орган української суверенно-соборницької, трудово-демократичної і республіканської думки.

Видає: Українська Громада ім.Микити Шаповала в ЗДА.Редагує:С.Зеркаль.

Передплата вносить річно 3.50 дол., поодинокі число 30 цент.

U K R A I N I A N C O M M U N I T Y

W O R D .

P.B. BOX 103, BROOKLYN 25, N.Y.,U.S.A.

Рік V.

Новий Йорк, Жовтень 1957 р.

Ч.10/58/

З М І С Т

- 1.С.Зеркаль: Антоніна Антонівна Шаповал.Стор.195.
- 2.Вас.Онуфрійчук: З Дому. " 202.
- 3.С.Зеркаль: Минулість і майбутність України. " 203.
- 4.С.Дулібич: Немає де богу помолитись. " 209.
- 5.В.Челак: Не цілу Лемківщину Польща має. " 211.
- 6.На окупованих Українських землях.. " 212.
- 7.С.Пронівський: Микола Ковалевський помер. " 214.
- 8.Нам пишуть: Лист Т.У.І.А. " 215.
- 9.Р і ж н е. " 216.

+++++

А Н Т О Н І Н А А Н Т О Н І В Н А Ш А П О В А Л

12.X.1893 - 4.X.1953 - 12.X.1957.

Поминуло чотири роки, як фізично відійшла у вічність, але ідейно працююча постать Антоніни Шаповал, залишилася в пам'яті і образах між тими хто її знав і кому доводилося з нею працювати в організаціях. Остання її праця від липня 1927 р. аж до смерті 4 жовтня 1953 р., припадає в Українській Громаді у Франції, де також останні роки, після смерті свого чоловіка генерала Української Народньої Республіки Миколи Юхимовича Шаповала, від червня 1948 р. виконувала функції голови, а потім була обрана головою Громади.

В праці для робітництва вона віддала всю свою ідейну творчість до останніх її сил, до перевтомлення, особливо останні роки, але ніколи тої втоми не признавала і праці не кидала, дарма, що її здоров'я хвороба немилосердно підривала.

Антоніна Антонівна народилася 12 жовтня 1893 р. в селі Грушевці, Херсонського пов. на Херсонщині, від батьків селянського й кріпацького походження Хорольського повіту на Полтавщині: фельдшера Антона Петровича і Софії Івановної Гладунів /Випись з метрики Николаєвської церкви села Грушевки, Херсонського повіту, Херсонської єпархії за 1893 р. під чис.144/.

Родина була бідна і чисельна, але родичі А.А. постаралися своїм дітям дати в їх можливостях освіту. По закінченню середньої школи А.А. під час першої світової війни дісталася до навчання у високій школі, але через революційні події вона повернулася до Києва і як студентка високої школи в Києві прийняла участь в боротьбі за визволення України, в рядах оборонців Києва проти Московсько-комуністичної імперіалістичної навали, кінцем 1917 і початком 1918 років. В літі 1918 р. вона стає на службу в Міністерстві Закордонних Справ УНР, і від січня 10, 1919 р. займає становище в цьому міністерстві Діловода 1-го Відділу Загального Департаменту, аж до відходу кінцем листопада 1919 р. за Збруч /Посвідчення Міністерства Закордонних Справ УНР/, та евакується до Чернівець, на Буковині. Тут вона знаходить тимчасове приміщення в нашої великої письменниці і патріотки Ольги Кобилянської, де протягом двох місяців стала до помочі своїй високошанованій і поважаний письменниці тим, що дбала за її матеріяльне і моральне поліпшення, а разом з тим упорядковує її архів та книгозбірню.

Антоніна Шаповал дбає про поміч Ользі Кобилянській.

I. Лист концепований і написаний А.Шаповал, надісланий до І.Лизанівського на Україну.

"До п.Івана Лизанівського, Члена видавництва "Освіта".
Шановний Пане! З листа до мене Микити Шаповала, датованого 13 лютого 1919 р., Винниця, мені відомо, що всі злагоджені ним до друкування мої твори і взагалі всі матеріали і ціла справа з видавництвом "Серп і Молот", була передана Вам і що Ви мали бути посередником між мною і сим видавництвом, а також натурально цим цілковито відповідальним за цілість тих матеріалів.

В теперішній момент особливо так мало забезпечена я з матеріального боку, а від видавництва "Серп і Молот" на протязі 1 1/2 року, з моменту заключення контракту на друк, я не отримала жадних грошей, від згаданого видавництва.

Стоючи тепер майже в повній матеріальній залежності від сего видання, я дуже зацікавлена ходом цілої справи і тому прошу Вас ласкаво неодмовити сповістити мене. Далі я дуже турбуюся, аби не пропали цілковито злагоджені матеріали /мої рукописи/, позаяк копій у мене, тай нігде в другім місці, не залишилось. З огляду на всі ті розрухи, та безнадійне становище, що до скорого повороту до культурної праці, я прошу Вас приложити всі можливі і від Вас залежні заходи, аби розшукати і доставити мені злагоджені до друку всі матеріали, знявши попередю копії. Працю за зняття копій і доставку прошу полагодити як можна корисніше для мене, хоч би на рахунок мого будучого і не рахувати на заплату тут в Чернівцях. Тут можу виплатити тільки 300-500 корон.

Зняті копії прошу переховати у себе, указавши мені адресу.

Вибачти, що звертаюсь до Вас не будучи знайома з Вами. Зазда-легідь дякую. З глибокою пошаною до Вас О.Кобилянська /в.р./.

Моя адреса: Czernautz, Ringpl. 10. Romania.

Через військові події на цей лист ніякої відповіді не наспіло.

II. Лист Антоніни Шаповал до Микити Юхимовича в Празі.

"Чернівці, 7 січня 1920 р. Високоповажаний Пане Микита Юхимович! Вибачте, що пишу не будучи знайома з Вами, але справа вимагає сего. Справа з виданням творів п.Ольги Кобилянської. Зараз ось уже місяць, як я сиджу у Чернівцях і живу у п.Ольги Кобилянської. Досить було часу аби придивитися і розібратись в негативних обставинах її життя. Колись при нагоді, як будете цікавитись я зможу Вам багато того розказати.

Раді Бога не гнівайтесь за моє "вмешательство", але роблю це з широкого серця і бажання допомогти п. Кобилянській, бо вона, можна сказати, в тяжкій становищі, а найбільший її ворог, як Вам відомо, брак матеріальних засобів до життя, який спричиняється до такої злиденної ошадности, що важко уявити і який так багато відбирає у неї для нас дорогоцінного часу. В той час, як би була для неї можливість одсунути на бік грошове питання, вона б мала можливість писати /певно вклала б не одну ще перлину в літературну скарбницю нашу. Видання ж її творів спричинилось би до усунення сего ворога. І тому я, з розрішення пані Ольги посміла звернутись до Вас з запитанням як стоїть справа з виданням її творів і прошу відповіді на него. Як справа стояла раніш, з останніх 3-х Ваших листів знаю, а власне: що Ви всі матеріали

були упорядкували і прилагодили цілком до друку, де й застряли через завірюху повстання і більшовизм, коли прийшлося залишити Київ і передати до друки матеріяли п. Івану Лизанівському. Тут і обривається нитка відомостей про видання у п. Олі та певно і у Вас.

Якщо Ви маєте які небудь відомости, то напишіть і потіште, як що буде чим п. Олю і вживіть всіх можливих засобів аби розшукати і упорядкувати цю справу. Самий перший етап се найти їх Вам, чи п.Кобилянській.

З глибокою до Вас пошаною Антоніна Шаповал /дружина Миколи/вр."

III. Лист Антоніни Шаповал до Микити Юхимовича Шаповала.

"Чернівці, 12 січня 1920 р. Високоповажаний п.Микита Юхимович!

Чи отримали Ви мого листа від перших чисел січня б.р., точно дати не пам'ятаю. Мене се дуже цікавить. Звичайно, як отримали, то тільки буду просити Вас відповісти на все те що там є. Але як Ви не маєте того листа, то дозвольте мені Вас поінформувати. Справа з виданням творів п.О.Кобилянської.

Зараз сей лист пишу на прохання п.Олі і маю надію, що Ви відповісте мені або п. Олі.

З Ваших останніх 3-х листів знаю, а саме: 1.Твори мусило видати видавництво "Сerp і Молот" на протязі 1918 р. 2.Се видавн. мусило дати п.Кобилянській гроші в розмірі 20 тисяч карб. 3. Що Ви зробили писану умову з видавн. "Сerp і Молот". 4.Весь матеріал був злагоджений і упорядкований Вами до друку. 5.Що Ви справу передали п.Іванові Лизанівському.

Тепер маємо ось що: 1.Твори видавн. "Сerp і Молот" на протязі 1918 р. і навіть 1919 р. не були видані. 2.Обіцяних грошей від видавництва п.О.Кобилянська не отримала, за винятком 20 тисяч карб. які Ви їй прислали, але невідомо з яких грошей і за що /з листів Ваших не видно/.

З огляду на високу оцінку творів п.Кобилянської і велику кількість екземплярів /15 тисяч/, з побільшенням цін на життєві продукти, гонорар є малий. Отже з огляду на се п.Кобилянська хоче зірвати стару умову з видавн. "Сerp і Молот" і заключити новий контракт з сим чи може з яким другим видавництвом.

Ви так тісно зв'язані з виданням сим, бо багато потратили енергії на упорядкування їх і так широко ставились до п.Кобилянської, що після моєї думки, Ви єдина людина, що можете порадити, як і що треба робити п.Олі, яка просить негайно відповісти на ці питання.

Упорядковуючи кореспонденцію і книгозбірню п.Ольги, я знайшла в одній часописі німецькій, що виходила у Відні *Ukrainische Rundsch.* за рік 1915 оповідання яке більше не друкувалось і, скільки я могла зрозуміти, не попала до зібраних Вами творів під заголовком: *Waldmutter* /Лісова Мати/, майте се на увазі.

Пані Оля питає Вас про судбю нарису "Воєнний акорд", що з ним сталося? Мені здається, що сей нарис друкувався у "Шляху" вид. Коломийченка під якимсь другим заголовком.

Пані Оля дуже цікавиться куди Ви залічили ті 20 тисяч карб., що прислали їй в 1918 році, які їй стали дуже в пригоді і за які вона безмежно Вам дякує.

Чи має вона отримати що-небудь від видавн. "Шлях" п. Коломийченка за друковані в ній новелі і нариси? Оскільки я пригадую там були друковані: 1. Лист засудженого вояка до своєї жінки. 2. Іюда. 3. Воєнні акорди. Як що Ви що-небудь знаєте то прошу написати.

Якщо дійсно будуть друкуватись твори, чи не можна отримати аванс що-небудь....

Дуже прошу вибачити мені, що може де-що написала недоладу, багато або неясно, бо спішилась. З великим нетерпінням чекаємо Вашого листа. Посилати можна на Букурешт п. раднику Місії Чопівському для Шаповалової, або Чернівці - для Кобилянської. Пані Оля Вас вітає. З глибокою до Вас пошаною Антоніна Шаповал /дружина Миколи/".

IV. Лист Антоніни Шаповал до Голови Української Діпломатичної Місії в Букурешті, проф. К.Мацієвича. Концепт листа без дати і підпису.

"Високоповажаний Пане Голово!

Перебуваючи деякий час у Чернівцях, я мала нагоду переслідкувати життя української письменниці п.Ольги Кобилянської. П.Кобилянська має від роду 54 роки, розбита паралічем уже 18 років, сама не може жити, а до всього ще дуже гострий брак засобів, що абсолютно відняв внутрішній спокій до життя. Свої твори на друк вона продала, але грошей не отримала, через те, що злагоджені до друку матеріали /рукописи/ і т.п. лишилися у Києві, друк не починався і грошей вона не отримувала.

Таке їй важке, я б сказала розпачливе, становище, надало мені відваги звернутися до Вас пане Голове, і просити о допомогу для неї в розмірі яким знайдете Ви можливим.

З свого боку я гадаю, що допомога в розмірі 500-600 леїв, т. є. 1400-1500 корон, що-місячно, хватило б їй, аби хоч трохи заспокоїти і дати маленьку певність у завтрашньому дні, якої вона зараз не має.

Директорія У.Н.Р. своєю постановою в грудні місяці 1918 р. видала п.Ользі Кобилянській пенсію в розмірі 3 тисячі карб. на рік, се в той час в переводі на румунські леї було 3600 леїв. Тепер же укр. карб. остільки обезцінився, що пенсія в 3 тисячі карб. на рік ледви чи хватило б на місяць, а до того ще й дорожнеча, яка росте з кожним днем." /Лист писаний в середніх числах січня 1920 року в Чернівцях/.

На пізніші листи Антоніна Шаповал одержала у відповідь від Микити Юхимовича Шаповала листи наступного змісту.

V. "26 квітня 1920. Високоповажані Пані!

Вчора у Празі дістав Вашого листа /від 16 квітня/, переданого через п.Фещ.-Чоп. і це був перший лист, який я одержав від Вас. Інших листів ще не одержав. Перед тижнем дістав по пошті з Кошиць листа п.Ольги Коб. На це спішу повідомити, що справа з видавництвом творів п.О.Коб. стоїть, бо видавництво "Сerp і Молот" /Залізняк і Лизанівський/ дезорганізоване: п.Залізняк живе у Фінляндії і з ним екомунікуватися не можу. Лизанівський живе десь на Україні/здається в Кам'янці/. Події на Україні розбили наші організації і як вони живуть один бог знає.

Хто провадить видавничу діяльність у Києві - невідомо. Я не міг нічого зробити, бо сам опинився за кордоном в прикрих обставинах. Як посунути справу з виданням творів п.Кобилянської рішуче не знаю, бо не зможу екомунікуватися з п.п. Залізняком і Лизанівським. Зроблю різні заходи, щоб здобути грошей для п.Коб. і можливо, що разом з цим листом Ви дістанете де-яку суму.

Живу вже де-кілько місяців у Карльсбаді /Чехія/, на курорті, бо мушу ратувати здоров'я. У Відні я не буваю.

Коли би Ви і п. Коб. послали листи, то прошу посилати на Укр. діпл. місію у Празі або просто у Карльсбад, готель "Пост".

Випадково оце приїхав до Праги і тут дістав Вашого листа, хоч п.Фещ.-Чоп. я не бачив. У Карльсбаді я буду ще де-який час, а потім переїду до Праги. На жаль, міждержавні пошти не функціонують і тому я не міг переслати листа до п.Коб. Це можна зробити лише при okazji, але у мене в Карльсбаді жадних okazji нема.

Я дуже хотів знати, що з Миколою, де він, що робить взагалі. Коли-би у Вас була змога, то я дуже прохав-би повідомити мене. Коли б була okazія на Відень, то можна все ~~теперешнім~~ для мене передати до п.І.Д.Штефана Wien VI, Köstlergasse 10, Pension, або п.М.Чечеля Wien XIX, Hofzeib 27, Pension Döbling. На Прагу можна адресувати або наша діпломат. місія: Praha, Smichow, Karlova ul. 13. або просто готель "Централь".

Працюю виключно біля своїх літературно-наукових задач. Хотів - би знати про наміри Миколи і коли можливо - хоч які-такі інформації з України.

Немаючи змоги зустрінутись з Вами особисто, низько кланяюсь і висловлюю найширші побажання і вдячність за турботливість що-до п.О.Коб. - мого близького приятеля і прекрасної людини. Передайте їй мій привіт і запевнення, що я подбаю щось для неї зробити, що буде в моїй силі. Привіт Миколі. З високим поважанням М.Шаповал".

VI. "30.X.1920. Високоповажана Пані Антоніна!

Я одержав Вашого листа ще весною. Мені передав його п.проф.Грушевський, а йому дав, здається, п.Чопівський чи хто інший. Я пробував двічі послати Вам відповідь через Відень, але відтіль мені листи повернуто через те, що не знайдено нагоди передати. Довгий час поштових зносин не було.

Я живу в Карльсбаді ось вже 10 місяців чи більш і ніяких зносин зі світом не маю. В наслідок Вашого листа я зробив заходи, щоб для п.Ольги здобути допомогу і здобув: Комітет Незалежної України, членом якого я є, асигнував 4000 лей, а Т-во Журналістів і Письменників у Відні по курсу ще на 6000 лей, разом мало бути 30.000 корон австрійських, чи як там.

Мої приятелі донесли мені, що 4000 лей передали, а останні мало вислати Т-во Журналістів. Мені якось казав проф. Грушевський, що 4000 лей п.Ольга одержала. Окрім того 5 липня ц.р. у Відні я роз'язав контракт з М.Залізнякам що-до видавництва творів. Він відмовився виконувати договір, тому задаток 20.000 карб., які дістала п.Ольга, залишаються їй разом з правом на вільне контрагування далі.

Ви висловляли побажання в цьому напрямі - воно сталося і п.Ольга може вільно заключати новий контракт. Але з ким? Тепер українські видавництва майже не функціонують. Всі живуть на еміграції і тремтять над остатками грошей.

Я живу самотно і сумно. Не маю ніяких вістей ні відкіль. Не знаю як там Миколі живеться: де він, що з ним? Може Ви будете добрі написати про його і про все, що чути з України або що.

Я працюю над різними науковими задачами: написав /друкується/ велика книжка про соціалізм на Україні, про земельну справу в Галичині і на Україні і всякі інші роботи. Трохи здобуваю за це гро-

ші із цього поки-що живу. Хотів би я знати, що там на мене клепа-ли всякі брехуни?

Чув, що проти мене орудує пан Мацієвич, але я не в претензії на його, бо такий вже він вдався "хороший чоловік". Мене не зачі-пають брехні, бо я нікому нічого не винен.

Зрештою я не маю претензій до тих малих людей, хоч багато з їх і я, грішний, виводив у людей по українській наївності. У мене в хаті холодно, не більш як 8°. Думаю переїхати ближче до Праги, хоч і тяжко знайти помешкання. Коли б Вам удалось одержати цього листа, я-б радий був дістати од Вас і Миколи якусь вістку.

Тужу за Україною, не маю змоги добратися до неї! Здоровля моя погане, почуваю себе недобре. Тільки робота й втихомирює.

Ви могли б мені написати на Укр.Діпл. Місію в Празі, або че-рез д.М.Кондрашенка. Можна б і на Карльсбад, та не знаю як я довго ще тут пробуду. В усякому разі киньте сюди открытку:

Ширий привіт від нас! Вам і Миколі. З високим поважанням М. Шаповал."

VII. "13.III.1921. Високоповажані Пані Антоніна!

Ми одержали вчора Вашого листа, дуже дякуємо. Ольга Філаретов-на і я посилаємо Вам і Миколі ширий привіт. Недавно я передав для Миколи листа, та не знаю, чи він одержав його. Ми якось випадково дізнались з "ВПЕРЕДУ", що там вештається якийсь Шаповал. Догаду-вались, що це мабуть Микола!

Живемо тепер в Празі, але хочемо знайти якусь можливість виї-хати на село або... Україну. Події незабаром там будуть такі, що змінять гнусне большевицьке божевілья.

.....
Я одержав якось випадково листа від п.О.Кобилянської. Стано-вище її тяжке, але я дожився до того, що сам дві зими ходю в осі-нньому пальто і не можу допомогти. Контракт з Залізняком анульо-вано, але я не можу взятись за видання її творів, бо не має вида-вців і я не маю під руками її книжок. Блукаю емігрантом, вигнаним з совго краю без нічого, бо я грошей державних не брав. Це всі знають. Чекаю вільної України. Вона буде. Тоді ми, оскільки буде не пізно, воздамо нашій великій письменниці по її великих заслу-гах перед культурою.

Як сумно мені мені, що велике діло України міщане звели на тарнівську оперетку! Але й це минеться.

Упала на наше покоління вага величезна, що роздавляє тих не-багатьох героїв визволення. Для українського народу треба повної свободи, а інтелігенція доросла тільки до пів-свободи. І з цього вийшла дізгармонія, що окрівавляла наше життя.

.....
Ширий привіт од нас обох Вам і Миколі.

З високим поважанням М.Шаповал". Praha, Smichov, Ostrovni 10.

VIII. Лист Антоніни Шаповал до Голови Директорії і Головного Отамана У.Н.Р.

"Станіславів, 26 вересня 1920, Казімірська 32.

До Пана Голови Директорії і Головного Отамана У.Н.Р.

Пане Отамане!

В минулі зимі прийшлося мені довший час перебувати в Чернівцях

і безпосередньо пізнатися не на життю а цілковитому бідуванню нашої великої письменниці, п. Ольги Кобилянської. Вона вже старша жінка, 54 років, хора, паралізована ліва сторона. Замешкує невідповідні покої для її життя й праці, мусіла, щоб мізерно вижити винаймати кімнати аби в такий спосіб заробити якийсь крейцар. Перед війною вона що-річно виїздила лікуватися до Німеччини перед своїм паралічом, а за весь час світової війни і тепер вона вже цього не може робити і її здоров'я все більше і більше занепадає.

В часі перебування Директорії в Києві, в грудні 1918 р. було ухвалено о видачі пані Кобилянській посмертної пенсії 3000 карб. на рік. Звичайно, цієї пенсії ніхто не видавав, і не думав видавати, як би я випадково не перебувала у Букурешті й не робила там старань перед головою Місії п.проф. Мацієвичем аби Місія видавала цю пенсію.

Але що значить на теперішній час в Румунії 3000 карб. на рік переведені в примусовому курсі, який установлений для Місії.

Пані Кобилянська могла б дещо мати за свої многочисленні твори, аби вона могла видрукувані і заплачений гонорар, або друкувались тепер, але тепер книжок її не видають, грошей не присилають за перебрані до друку творів /Залізняка/, покликуючись на події, на відсутність спокою і т.п.

Коли ж я підняла питання в Українській Надзвичайній Діпломатичній Місії в Букурешті, аби видавала Місія більше чим 3000 карб. на рік згідно з тими змінами, що наступили в цінах, відмовили мені, опираючись на відсутність средств і відповідного закону.

А як порівняти, що Місія витрачувала на одне своє утримання щомісячно до двох сот тисяч румунських леїв, тримала осіб які нічого не робили, за цілий рік, як би мовити, за холодну воду не брались і виплачували цим зовсім невідомим і некорисним, навіть шкідливим для держави людям, по 4.000-5.000 румунських леїв щомісяця, то робиться великий жаль, дивуєшся щоби в той час таку високо культурну силу Українського Відродження як п. Ольгу Кобилянську допустити до положення, я б сказала жебрака, яка мусить винаймати кімнати і думати буквально за шмат хліба, немати за-що перебитись день і взагалі мати перед своїми очима прокляте невідоме нужденне завтра.

Подавши весь малюнок бідування нашої письменниці, Пане Отамане, я дуже перепрошую, що турбую Вас цим, але инакше не можна. Ласкаво прошу звернути Вашу увагу на сю цінну людину, котрій справа нашого відродження вимагає принести допомогу. Ця допомога може виплачуватися у формі розширення тої пенсії, що була ухвалена Директорією в Києві, узгадуючи ці часи до 3000 рум. леїв місячно, т.е. 36'000 леїв на рік, по тим цінам, що в даний момент існують в Румунії, ця пенсія не є велика, але буде вистарчаючою для нормального життя, також аби весь час не турбуватися за насущний хліб, докінчити різні великі праці, що були початі нею перед війною і до сего часу через великий брак матеріяльних засобів, нужду і турботи не могли бути закінчені. Буде великий жаль і шкода коли б вона із-за нужди не знайшла часу на писання, а померла, бо вона нині, як відомо більш як старша, обезсилена нуждою і хворобою на параліч тіла, але дух в неї сильний, бадьорий - творити вона може!

Про результат мого прохання, дуже ласкаво прошу Пана Головного Отамана писати по моїй адресі - я тоді зразу виїду до Чернівців і подбаю про успішне переведення цієї справи.

З глибокою пошаною до Вас Антоніна Шаповал".

На цього листа Антоніна Шаповал одержала таку відповідь:

"У.Н.Р. Начальник Військово-Похідної Канцелярії Головного Отамана Військ. 29 вересня 1920 р. Ч.1552. Ставка. Пані Шаповаловій.

В справі призначення нашої письменниці Ользі Кобилянській допомоги, порушеній Вами перед Паном Головним Отаманом, вважаю приємним обов'язком подати до відома Пані, що подання з самою прихильною резолюцією Головного Отамана сьогодні переслано для позачергового внесення на розгляд Ради Міністрів, до Канцелярії Пана Голови Ради Міністрів.

Прошу прийняти запевнення в найширшій моїй повазі і готовності до послуг Пані Олександр Вшовський" /підпис прізвища нерозбірлива.С.З.

Продовження в наступному числі під заголовком: "Листи О.Кобилянської до А.Шаповалової". С.Зеркаль.

+ + + + + + + + + + + + + + +

Вас.Онуфрієнко.

З Д О М У.

Йшли повільно коні, так, неначе знали,
Що везуть тепер нас з дому назавжди,
Йшли з горбів поволі, наче нам давали
Подивитись довше на поля й сади.
Вже бродила осінь неглибоким бродом,
Сіяла туманом плеса й береги.
А громи греміли над червоним сходом,
Наче розривали мури й ланцюги.
Сумували хлопці, плакали дівчата,
Довго вслід махали білі хусточки.
Йшла вперед дорога, тугою почата,
Сумом брата й сина, і слізьми дочки.
Станція розбита, ламані вагони,
Поржавіли рейки на старій путі...
Листям пожовтіли встелені перони,
Мов лице пустині - тихі і пусті.
Тут почав я мандри з тихої оселі,
Де війна війнула димом і вогнем,
Тільки я не думав, що в моря й пустелі
З станції цієї їхати почнем.
Що ж, війна - це вічна, мов страшна хвороба,
Це дикун в людині знову ожива,
Щоб **понижить** працю й щастя хлібороба,
Щоб на пишних храмах поросла трава.
П'яниці сп'янілі, барани з очима,
Що в страху й злобі вилізли на лоб,
Валять все руками й сильними плечами,
Почали для себе цей страшний потоп.
Зло на зло - як камінь, що упав на кремінь,
Не дівчат і хлопців тут якась вина...
Так сидів я, думав, коли потяг в темін
Вирушив, упавши до страшного дна.

1956.

Самогубці - це найблагородніші з усіх убивців. Вони вбивають лише самих себе. Всі інші, в тому числі й церква, вбивають інших, або благословляють всяке вбивство, крім найблагороднішого - самогубства.
Вас.Онуфрієнко.

С.Зеркаль.

Минулість і майбутність України.

Продовження.

5 листопада 1919 р. в Кам'янці відбулося засідання Директорії з участю Петрушевича і представників уряду УНР. На засіданні раніше замість В.Петрова міністром військ. справ призначити В.Сальського, а командування Армією УНР доручити В.Тютюнникові, тут же Петрушевич дав наказ звільнити з початкової команди Галицької армії Тарнавського і Шаманека, а на їх місця призначив полк. Микитку і пол. Ціріца.

6 листопада Штаб Петлюри, за згодою Петрушевича і уряду УНР, повідомив командування обох армій, що їм дозволяється вислати опільну делегацію до командування Добармії для закінчення військового перемир'я.

Але ще в той самий день Тарнавський підписав сепаратний договір з Денікіном.

Так кінчився "мир" з більшовиками і продовжувалася війна з Денікіном вже тільки Армією УНР, бо Армія ЗОУНР мала "мир" з Добармією і "війну" з більшовиками.

Негайно після цього в Деражні було скликано нову нараду Директорії, Петрушевича, військових начальників УНР і уряду УНР. На цій нараді постановлено про арешт Тарнавського і Шаманека і віддати їх під суд.

11 листопада відбувся суд над Тарнавським і Шаманеком. Суддями були старшини галицької армії і по двох днях розправи суд видав увільнючий вирок.

Катастрофа фронту була доконана, йшло тепер як все це ліквідувати.

15.XI. Петрушевич дав дозвіл Микитці і Ціріцові підписати договір з Добармією.

17.XI. в Одесі договір був підписаний з денікінською командою Микитком і Ціріцом.

15.XI. в Кам'янці відбулося останнє засідання Директорії з участю Петлюри, Швеця і Макаренка. Від уряду присутні Мазепа, Черкаський, Францук, Бершак і Красний. Ухвалено щоб Макаренко і Швець в державних справах виїхали за кордон, а "верховне керування справами Республіки покладається на голову Директорії Головного Отамана С. Петлюру, який іменем Директорії затверджує всі закони та постанови, ухвалені радою народніх міністрів". Швецеві і Макаренкові, "почесно" відтовжнутих від далішних справ Директорії, як того хотілося С.Петлюрі, дані такі уповноваження:

1. Брати участь в Міровій Конференції в Парижі та інших міжнародних конференціях для заступництва інтересів У.Н.Р.
2. Мати вищий контроль над діяльністю усіх урядових інституцій У.Н.Р. за кордоном і окремих урядових осіб з правом скорочення штатів цих інституцій і зміни розміру утримання персоналу.
3. Заклучати прелімінарні договори і політично-мілітарні договори від імени УНР з іншими державами і т.д. Цього дня Швець і Макаренко виїхали за кордон.

Голові Варшавської ради А.Лівицькому данотакі директиви:

"Враючи на увазі всі умови й обставини, в яких перебуває УНР в сучасний момент, визнати необхідним дати згоду на встановлення кордонної лінії між УНР і Республікою Польською по лінії Бертелемі через територію Галичини /Малася на увазі демаркаційна лінія, запропонована урядові ЗОУНР 28 лютого 1919 р. комісією Антанти, під головуванням французького ген. Бертелемі. В той час ця лінія відповідала фронтові між Армією ЗОУНР і Польською/ і по річці Туріч через територію Наддніпрянської України, а в випадку необхідности - по річці Стирі. Зазначений територіальний кордон є той максимум, на який може піти уряд.

Щодо поставленої вимоги негайного принципового визнання урядом в справі аграрній - принципу власности, то визнати можливим лише заявити, що остаточне вирішення принципів і інших основ, на яких має бути переведена аграрна реформа, належить лише парламенту У.Н.Р."

Так видано картбланш для майбутньої державної "творчости" Петлюрі і А.Лівицькому.

16.XI. почалася евакуація Кам'янця. Рано, вдосвіта виїхав Петрушевич до Румунії. Міністр Здоров'я Д.Одрина помер від тифу. Пополудні виїхав Петлюра. Міністри Мартос і Шадлун виїхали перед кількома днями за кордон.

Польські війська зайняли Кам'янець і отали повноправними господарями,

Три урядових потяги: один військовий, другий міністерства фінансів а третій з урядовцями, були готові до від'їзду на Проскурів. Та тут, якраз в найтрудніший час,

далися в знаки саботажі ворожих сил, різних агентів і провокаторів, які висунули свої гадючі голови і хижацькі драпи. Наладовані потяги прибули до ст. Гречани аж 19.XI. аж рано/100 км.зробили за 40 годин/, хоч на чолі цих потягів стояв сам міністр залізниць С.Тимошенко.

З Гречан потяги мали піти на Староконстантинів, але Петлюра заявив що треба почекати на польського представника від армії - Чарноцького, який має прийти з Кам'янця. Петлюра очікував важких інформацій від Пилсудського.

На другий день /20.XI./ приїхав Чарноцький разом з Сальським, до них прилучився Мазепа і поїхали до Петлюри в Проскурів. Тут дозволило собі переповісти твердження І.Мазепа, воно зясує відношення поляків до українських політично-державних керівників і наїшну віру останніх до польських державних діячів і до поляків взагалі.

"На другий день Чарноцький дійсно приїхав в поїзді військового міністерства разом з Сальським. Ми всі троє негайно поїхали до Петлюри в Проскурів. В моїй присутності Чарноцький зробив доповідь Петлюрі, зміст якої був приблизно такий: Ми, поляки, вас не ліквідуємо, хоч цього домагається Антанта. Хочаби від держав Антанти своє прихильне до вас відношення, ми пригнущені йти на такі умови перепиття з вами, якби є останні, щоби показати, що ми на вас насаємо. Тому про порозуміння з нами не турбуйтеся - все буде. Умови миру будуть остаточно встановлені через шість тижнів, коли Пилсудський взагалі має вирішити справу цілої Росії. Мусите продержатися цих кілька тижнів. Пилсудський обіцяв допомогти вам всім, чим тільки може.

Продовжуючи свої інформації, Чарноцький сказав, що польське командування згоджується зайняти лінію Кам'янець - Проскурів - Шепетівка - Чуднів з тим що наше військо може розташуватися в районі Проскурів-Шепетівка-Чуднів. Крім того нам забезпечувався вільний транзит по лінії Шепетівка-Новгород - Волинський /Звягель/ - Коростень - Житомир. З большевиками, казав Чарноцький, закладайте покищо тільки військовий союз. Денікін гине. При зустрічі з польським військом він битися не буде. Тільки заявить протест з приводу того, що поляки зайняли Волинь і Поділля, і на тому кінець. Мусите підтримувати контакт з Руднієм.

Чарноцький говорив таким тоном і наводив такі мотиви, що трудно було не повірити в щирість його слів" /Мазепа, II, ст. 146-147/

Після цього, продовжує Мазепа, в сусідньому вагоні відбулася нарада з участю Юнакова, В.Тютюнника, Сальського, Мазепа і Чарноцького. Чарноцький повторив майже те саме й тут про зайняття українцями районів і транзит, як сказав Петлюрі. Через розмови з Чарноцьким потяги затрималися два дні, і за ці дні ситуація ще більш згіршилася.

21.XI. потяги з Гречан мали вирушити на Староконстантинів, але одержано відомості, що на станції Купишівці /Пашківська волость, Проскурівського повіту/ почалося заворушення селян. Це заворушення, а власне не бажання пропустити потяги УНР через станцію має свою назву: "ПАШКІВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ". Питання "Пашківської республіки" є чисто соціологічне і воно має свої причини. Але на цим не будемо зупинятися, бо зайняло б багато місця, та й це відвернуло б нашу увагу від того завдання яке ми собі визначили в цій студії.

Після довгих клопотів всі три потяги благополучно дійшли до Гусятина, а там до Галичини. Державна Контрольна Комісія ствердила, що фінансові при зв'язуванні фінанси такі суми: 190.000 фр. золотих франків, 39.000 рублів золотих, 30.000 рублів среб., 1, 500.000 рублів рос. паперових, 3, 000.000 рублів паперових совітських і 6, 000.000 карбованців паперових українських.

Петлюра і уряд опинилися в Чорному Острові, а потім переїхали до Війтівців, станція - 18 верстов від Збруча. Чарноцький теж приїхав до Війтівців, а виїжджаючи до Польщі залишив для Петлюри листав якому повідомляв "що польські війська з наказу своєї головної командують з мотивів стратегічних відступити за Збруч і там очікувати денікінських військ. Далі в листі зазначалось, що коли б український уряд разом з військом захотів перейти кордони Польщі, в такому випадку ці війська будуть

розброєні. В кінці листа додавалось, що "Пан Головний Отаман може числити на гас-
тинність польського уряду". /тажже ст. 151/.

Тільки тепер спохватились як Петлюра так Мазепа, що всі обіцянки Чарноцького
були вжиті для того, щоб припнали чужність як Петлюри так і Мазепи та щоб цим са-
ми приготувати останні прикромі українцям, щоб безборонно пішли в оїльці ростав-
лені Пилсудським і польськими шовіністами імперіалістами. А наші в наївній вірі/І/
польській брехні і приймали за щире золото, як висловився сам Мазепа: "... труд -
но було не повірити в щирість його слів".

"Оже Чарноцький блискуче виконав свої завдання, продиктоване йому згори",
скоро після цього Польки зайняли ці всі простори і цим прискорили ліквідацію ук-
раїнського фронту і на деякий час організованої боротьби під фільмом уряду УНР.

Після цього державний апарат скоротився до мінімуму і приказано кінним пере-
їзджати до Староконстантинова, а для кого не вистачило коней, возів, саней той поп-
ленгав пішечки. Уряд скорочено до 5-ти: Мазепа, Безпалко, Черкаський, Шрамченко і
Красний. Армії /остаткам/ дано наказ відходити на Староконстантинів а далі на Ше-
петівку. Петлюра виїхав до Староконстантинова.

До Воєначожа виїхали частина, звільнених, урядовців, штабових старшин на чолі
з от.Синклером і полк.Капустяновським та міністри Н.Григорієв і П.Христюк. На другий
день, біля 30 чоловік урядовців покинули Війтінці і поїхали до Староконстанти-
нова.

Всі архіви, яких не можна було вивезти, спалено.

Але і в Староконстантинові не знайдено спокою, денікінці зайняли Проскурів та
Війтінці і почали далі перебулівувати, так що треба було далі відступати.

26.XI.1919, в Староконстантинові відбулося засідання Уряду УНР спільно з Петлю-
рою при участі Юнакова, на якому вирішено відступати на Бердичів, щоб відірватися
від денікінців і увійти в зв'язок з большевицькими військами.

В цей самий день о 5 год. Петлюра призначив в казармах військову нараду і пого-
рити з козаками, "Треба підняти настій вояків"... На нараді промовляли Петлюра і Ма-
зепа, але "настрою не підняли" і показався повний розрив між козацтвом і керівницт-
вом. Бо й справді, якщо Мазепа вірив сам своїм словам, то козацтво йому не повірило,
коли він доказував, що: "плани відбудови монархічної Росії за допомогою Антанти роз-
билися, армія Денікіна розпадається". Що армія Денікіна тоді розпадалася, це правда,
але Антанта ніколи не визнавала українського сепаратизму від Москви і всім силала
підтримувала Московсько-єдиноділяців", це дуже добре знали наші вояки-козаки.

Петлюра доказував про потребу збереження армії, відійти і далі продовжувати
війну з денікінцями. Говорив ще Василь Тютюнник, тоді командуючий армією. Але на
цій нараді знайшлися й такі як отамаз Волох, що виступив проти Петлюри і уряду та їх
планів. Та Волохові відібрав слово Петлюра, не давши закінчити йому слова. Мазепа
настоював, щоб цей виступ Волоха покарати, розброїти його військову частину, а про
долю самого Волоха мабуть постаралася б контррозвідка. Та Волох був обережний, він
не виконав наказу, щоб свої війська підчинити керівництву Запорозької групи і ще тої
ночі зі своїми гайдамаками перейшов до Лубара, куди мали перейти Петлюра і уряд.

27.XI. уряд відбув ще одну нараду з Петлюрою, Шрамченко, Черкаський, Безпалко і
Красний після цієї наради виїхали до Лубару, а Петлюра і Мазепа ще залишилися в Ста-
роконстантинові. Вночі, Петлюра покликав до себе Мазепу і в присутності Андрія Мель-
ника дав прочитати листа Мазепі, в якому він зрікався ведення державних справ, а що
все керівництво державними справами мав би перебрати прем'єр-міністр, цебто Мазепа.
Коли Мазепа запитав причини такого поступовання то Петлюра сказав: "Я бачу, що для
збереження нашої армії необхідний контакт з совітською армією, а тут, очевидно, на
перешкоді буде моя особа. Крім того контакт з большевиками напевне вимагатиме зміни
нашої політики, а я не хотів би цим компрометувати ні себе, ні до певної міри украї-
/І/ повірили /нського руху, що весь час ішов під прапором справжнього демок-

ратизму. Нарешті в теперішніх обставинах все може бути: можуть мене убити десь по дорозі або я можу сам застрелитись". /Мазепа, II, ст. 156/. Але Мазепа від такої слави і влади відмовився. Характерно при тому всьому, як це по товариські робиться з передачами влади. Петлюра нарешті свою пропозицію забрав назад.

28.XI. до Лубару приїхав Мазепа з своїм урядовцем Ю.Чубуком, а 29.XI. приїхав Петлюра з В.Тютюнником і штабом. Отамани Данченко і Божко в Лубар прибули давніше і тут почували себе як у власній державі.

30.XI. до Мазепа з'явилися Данченко і Божко та радили Мазепі, що уряд переорієнтуватися на совіти, бо коли не стане об'єднання з більшовиками то вони самі перейдуть до більшовиків і покинуть Лубар. Мазепа намагався переконати Петлюру і Тютюнника, щоб вони ліквідували задуми Данченка і Божка, але в Петлюри вже не було сил і мабуть потреби щоби ліквідувати задуми Данченка і Божка. В цій акції прийшло б до війни і невідомо хто виграв би а хто програв, мабуть це й було причиною що до акції не дійшло.

I.XII. Данченко і Божко влаштували парад своїх сил, вистіснивши прапор з написом: "Хай живе радянська влада на Україні", різночасно Петлюрі прислав листа, щоб він відмовився від влади і передав йому армію.

Тільки після цього Петлюра дав наказ Тютюнникові розброїти гайдамаків Данченка-Божка і їх обох арештувати, але військо могло прибути щойно на другий день, а кінський відділ під командою Вержбицького були в змові з отаманами.

2.XII. отамани скористалися з нагоди та захопили державну скарбницю, з якої пограбували 2,500.000 укр. карбованців і 30.000 карб. сріблом - російських рублів. Петлюра після півсотні своєї охорони проти отаманів, але ця частина охорони приєдналась до отаманів і разом з ними з Лубару відійшли до Чуднова на з'єднання з більшовиками.

Після цього Петлюра і Тютюнник зі своїм штабом також покинули Лубар і виїхали до містечка Нова Чарторія, де перебували Січові Стрільці. Туди переїхав і уряд з Лубару. В новій Чарторії, ще цього самого дня, відбулася нарада Уряду /Мазепа, Шрамченко і Черкаський/, Петлюра, Тютюнник, Коновалець і А.Мельник. Мазепа виступив з пропозицією негайно перейти до партизанського способу боротьби. Всі цю думку підтримали. Військовій делегації до більшовицького командування в Житомирі Ю.Ярославові і Н.Петренкові надано уповноваження, які негайно й виїхали до Житомира.

3.XII. в Новій Чарторії уряд ухвалив відозву до населення України, яку підписав Петлюра і члени уряду, але ~~датована~~ дати 2 грудня і місцем постою в Лубарі.

4.XII.1919, в Чарторії відбулося засідання уряду і представників війська, за участі С.Петлюри, В.Тютюнника, М.Омельяновича-Павленка, С.Коновальця, Ю.Тютюнника, О.Загородського, Е.Мишківського, А.Долуда і В.Трутенка, який заступав хорого О.Удовиченка. Прочитано і всіли прийнята відозва, Коновалець заявив, що Січові Стрільці вирішили демобілізуватися а командіри груп заявили, що вони мусять ще порадися і тоді дати відповідь.

6.XII.1919 відбулася ще одна нарада, як перед тими, але Петлюри вже не було, він 5 грудня 1919 виїхав до Варшави, не повідомивши про це нікого, навіть прем'єр-міністра Мазепу. Ще перед від'їздом, а саме 5.XII., Петлюра і Юнаків підписали наказ про призначення М.Омельяновича-Павленка командуючим армією, а Ю.Тютюнника його заступником. Несподіваним від'їздом Петлюри до Варшави у війську повстало велике невдоволення.

На нараді крім членів уряду були присутні всі командуючі групами і Василь Тютюнник /помер на тиф 19.XII.1919 в Рівному на Волині/. Вирішено одголосно, щоб почати похід в західну дорогу. Уряд має перебувати окремо на не зайнятій окупантами території, але від уряду до армії в західній приділено таких референтів: П.Феденка, В.Скляра, Ю.Чубука, М.Герасима, Загурського, М.Леміського і В.Сорешка.

Члени уряду покинули Чарторію.

Армія вирушила в Західний похід, який тривав аж до 6 травня 1920 року.

Ф І Н А Л .І. ЗИМОВИЙ ПОХІД.

Рештки Української Армії УНР, дня 6 грудня 1919 вирушили в зимовий похід, з запілля окупантів України: Московсько-чорносотенної Добровільної, під командою ген. Денікіна і Московсько-комуністичної червоної армії під проводом Леніна і Троцького.

Командуючим Армії УНР уряд призначив ген. М.Омельяновича - Павленком, а помішним ком. отамана Ю.Тютюнника.

Армію поділено на 4 групи, а саме:

I група: Запорізька група зложена з частини Запорізького корпусу під командою ген. М.Омельяновича-Павленка.

II. " Київська - складалася з 5 і 12 дивізій, частини 9 дивізії, частини корпусу Січових Стрільців і полку морської піхоти під командою от. Ю.Тютюнника.

III. " Волинська - складалася з частин 1, 2 і 4 дивізій під командою отам. О. Загородського.

IV. " - складалася з 3-ої стрілецької дивізії та Спільної Кінацької Школи, під командою полк. Трутенка /замість полк. Удовиченка, що був тоді хорий/.

В похід вирушело до 10.000 душ, але здібних до боротьби зі зброєю було не більше 3.500 осіб, решта були хорі та зайті при хорих, в ссозах тощо. З тяжкої зброї було всього 12 гармат.

Армія вирушила на схід і мусіла скріз пробиватися через ворожі сили, але при всіх перешкодах групі під командою Ю.Тютюнника пошастило пробитися аж на лівий берег Дніпра. Із лютого 1920 ця група перейшла на Полтавщину, проти Золотоніші в селі Васютинцях. Кіннота навіть захопила на короткий час Золотонішу, але довгий час не могла там задержатися і група повернулася назад на правий берег Дніпра.

6 травня 1920 р. закінчився швидко Зимовий похід і Армія злучилася з тими українськими формуваннями, що були сформовані під командою О.Удовиченка, на початку березня в районі Могилева Подільського.

Коли Польська Армія, під керівництвом Я.Пілсудського, пішла на Україну, то вся Українська Армія була приділена до VI. Польської Армії, якій підлягала оперативно і у всіх відношеннях. Командуючим залишився ген. М.Омельянович-Павленком, начальником штабу призначено ген. Липка і I-м ген.-квартирм. ген. Сальський. Позиції Української Армії знаходилися на правім флангу Польської Армії в районі Ямпіль - Мясківка, а 5. VI. зайняла фронт від Валнярки до р.Дністра. Від Валнярки аж до державної границі з Білорусією через Київ фронтівні позиції тримала Польська Армія.

2. УКРАЇНЬСКА ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ В ПОЛЬЩІ. ВАНШАВСЬКИЙ ДОГОВІР.

Першим дипломатичним представником Української Держави до Польщі був якийсь консул в Лодзі, призначений гетьманським урядом, п. Н і л у о. Був це охоронець Російської монархічної імперії, для України він нічого доброго не зробив і не залишив по собі ніяких слідів.

Коли гетьманство ген.П.Скоропадського було народним повстанням ліквідовано, тоді Уряд Директорії призначив до Польщі місію на чолі з п.В.К.Прокоповичем, колишнім міністром освіти УНР. Це був другий представник від України в Польщі. Але й праця цієї місії не дала ніяких успіхів і скоро повернулася до Києва.

У лютому м-ці 1920 р. міністр закорд. справ К.Мацієвич виїхав до Варшави якогось полк. Курдиновського, для виконання якихось технічних завдань. Але уповноваження було так "дипломатично" написане, що Курдиновський не знав де починається і кінчається його завдання і праця. Ця свої повноваження як міг так і використав та надужив. В травні м-ці 1919 р. Курдиновський підписав з Поляками договір по якому "віддавав цілу

Україну під державну зверхність Польщі, бо Україна цим договором віддавала і свою політику, і свою армію під керівництво Польщі". /Олександр Доценко - Літопис Української Революції. 1917-1923, Львів 1924, стор. 9/. Це був третій представник УНР в Польщі.

За це перевищення уповноважень уряд УНР Курдиновський відкликав з Польщі а акт підписаний Курдиновським не визнав за правомочний. /І/ Вже в далішніх своїх переговорах з представниками УНР, Польський уряд завжди виходив з "позицій" Курдиновського.

Через Польську-Українську війну, та з причин українсько-московської війни майже піврічку не було ніяких дипломатичних стосунків між Україною і Польщею.

9 серпня 1919 р. міністерство закордонних справ УНР до Польщі вислало п.П.К.Пилипчука, бувш. Міністр Шляхів УНР та В.Тулупу і полк. Липецького Ю.

Коли Українська Надзвичайна Дипломатична Місія Пилипчука приступила до переговорів з Польською місією, то поляки виставили своїми аргументами виставлені зобов'язання Курдиновського, але наша місія ті претензії відкинула.

В днях 1, 20 і 21 серпня 1919 Українська Місія відбула з польською делегацією спільні засідання. На цій засіданні порушено питання: а/ територіальне розмежування між УНР і РПР/Річ Посполита Польська/, б/ гарантії національно-культурних відносин українців у Польщі і поляків на Україні, в/ справа розв'язання аграрного питання на Україні і на тих землях, які будуть звільнені спільними польсько-українськими силами.

Згідно Деклярації з 19 серпня 1919 підписаної п.Пилипчуком питання під а,б і в полагоджено так:

ад а/ територіальне розмежування: "З півдня від гірла Збруча на північ до села на річ Буг, згідно постанови Світової Конференції згоди в Парижі. Від с. Ждари до м. Устелуга, далі через села Руди і Турічани по р. Турії до с. Руди на р. Прип'яті, за тил по Прип'яті до впаду в неї р. а далі від цієї точки до ст. Ганцевічі по прямій лінії. При чому, означена гранична лінія, з огляду на міжнародне становище, має вважатись тимчасовою; разом з тим, Надзвичайна Місія УНР рахує потрібним зазначити, що згадана гранична лінія на заході Волині може бути посунена на схід, точне і остаточне окреслення її положення /нове/ буде декляроване додатково, коли Надзвичайна Місія УНР зачерпне нових вказівок свого Уряду."

ад б/ гарантія національно-культурних прав українців в Польщі і поляків на Україні - устанавлювались на засадах взаємності.

ад в/ - аграрна справа. "Понеже переведення аграрної реформи... торкається осіб польської національності, Надзвичайна Місія УНР заявляє, що остаточне вирішення буде досягнуте Всенародним Українським Парляментом, без різниці націй."

"В тих частинах УНР, які будуть очищені від большевиків в наслідок спільної акції українських військ, устанавлюється в земельній справі положення яке було до революції, ... - має бути вирішено спеціальною комісією".

"В справі відшкодування втрат, - понесених наслідком анархії, пострадавши може бути надано право підрахування збитків, але без права кожного домогатись у тої чи іншої влади випагородження від населення тих місцевостей".

За це все Надзвичайна Місія УНР /Пилипчука/ від Польщі жадала: "установлення в справах торговельно-економічних добросусідських, на підставі взаємності, стосунків і що буде мати від РПР підмогу зброєю та агітацією для боротьби з большевизмом". /О.Доценко, том II, книга 5, ст.10-12/.

Але полякам було мало, вони вимагали щоб все було як їм пообіцяв "дипломат" Курдиновський. Пилипчук прибув до Каїяння за далішніми інструкціями, але Уряд УНР визнав, що Пилипчук перевищив свої уповноваження і до Варшави вже не повернувся. Пилипчук з дорадниками був четвертий представник дипломатичний УНР.

/І/ По відомостях, переданій Місії, умова, яку підписав п.Курдиновський і п.Падаревський, фігурувала на міжнародному мировому Конгресі в Парижі і з огляду на цю умову, ймовірно, - Конгрес ухвалив був дати мандат Польщі на окупацію Галичини.

С.Дулбич.

Н Е М А Є Д Е Б О Г У П О М О Л И С Я .

Православна церква.

Змалечку не мав я нагоди до церкви ходити, немаю можливості й на старості літ. А старий мій приятель Микола, як пересягнув шість десятиків, то з кожного роком робився побожнішим і мене ганьбив, сварився та наганяв до церкви ходити. Він замолоду, як був у розквіті літ, не дбав про побожність, ще в місті не було уніятської церкви і це сприяло дуже його малопобожності. Не звертав уваги, коли називали його уніятим, греко-католиком і найменшої уваги не звернув, як хтось без його згоди, проти волі, без найменшого його бажання, не знати коли переіменували в католика. Ці тут дуже багато римо-католицьких костелів і мешкає по сусідству з костелем, то не міг продовжувати малопобожності. Зробився практикуючим римо-католиком, щонеділі та щосвята ходить до костела на службу божу "не для пань", а виключно для мужчин.

Микола є з тих "католиків", що твердить: не тільки католицька церква провадить людей до раю, але й інші до пекла не посилають. І свято переконаний, що молитва в костелі на службі божій без порівняння вартішою від молитви дома.

Признаюся, що Микола своїми доводами, а особливо віком /я багато молодший від нього/ розбудив у мені охоту помолитись. Пригадав, як то колись до церкви ходилося... Раненько не вулицею, а стежками поза селом поспішав до церкви. Це, бачите, на те, щоб з людьми не зустрічатись, щоб перше Богу добридень у неділю сказати.

Однієї неділі Микола таки випхав мене до церкви. Я не квапився. Купив газету, щоб довідатись чи ще далеко Гітлерові до нашого славного міста Києва. Забарився в дорозі. Коли прийшов до церкви, то в церкві кінчали співати херувимську. Батюшка переносив дари й молився: строїтелів, благодотворителів, служителів храму цього і вас усіх православних християн... Перед ним навколшки стояли два хлопчики прислужники.

Коли хтось рішучо тріпав мене по плечах. Оглянувся назад себе. Чую: -Так що ежелі коли вам русская церква не подоба сен, так вон зикдова до своєї хахлацької, а тут посмішуватця нечаво.

Як би земляк знав з чого саме я посміхнувся? Але зробився пристоїнішим, посунувся між людьми пару кроків наперед й почав молитись. А в голові снують спогади за спогадами.

І я колись був не тільки богомольцем, а й служителем храму. Як перейшов до третьої групи двохкласової церковної приходської школи, то батюшка взяв мене за прислужника у вітварі. Ото була честь і радість для мене! Ходити в стихарчику, носити підсвічника, подавати та відбирати кадило й за кожним разом батюшку в руку цілувати. А читати щепосагліє посередній церкви з овичкою в руках і слухати, як старші перешіптуються - ото гарно читає... Всі школяри заздрили мені.

Прислужував би я в вітварі й до кінця науки, як би не трапилась така пригода.

На весні, як лід на річці рушив, я був провалювся з крити. Простудитись тоді не простудився, але доброї нежиті набрався. У Вербну неділю церковний староста післав був мене дзвонити на літургію. Найкращим дзвонарем був я і дзвонив тільки у великі свята. А мій побратим-прислужник не подбав про жар для кадила і батюшка перед олужбою божою "холодним кадилом" кадив. Ой, і влетіло нам тоді обом! Я хутчіш за горшка й бігцем до попівства. Попова найличка замість добре витрусити жар, насипала з попелом і сажер. Часу не мала, бо розповідала сусідці, як батюшка з матушкою цілу ніч сварились. Батюшка, лихий, як чорт, пішов до церкви, а матушка спакувала манатки й поїхала до сестри до міста, кажучи, що покидає батюшку, бо життя з ним не має.

На великому вході ми прислужники навколшки рядком стояли, а батюшка перед нами молився: строїтелів, благодотворителів, служителів храму цього... Тут як не визвіреться на мене: - Ти де, паршивцю, так замурзався? Не тільки з вітваря, з церкви викину тебе... і вас усіх православних християн... закінчував молитву, як би нічого не сталося.

Заки батюшка молився, я зтягнув з себе стихарчика, поклав на підлогу й гайда до дому.

Школи не було. На страстному тижні до церкви не ходив, бо хлопці сміялися з мене та "мурзою" дражили. В суботу назбирав поломаного селянського дерев'яного начиння й пізно ночі поніс до церкви на багаття. Церковний староста відшукав мене, щоб я дзвонив на великодній всеношні, та п'ятачка приобіцяв за дзвонення. П'ятачка того жду й до сьогодні.

Того ж самого великодня дяк узяв мене на крилос, бо потрібним йому був. І так я продовжував служити в храмі: співав, читав і дзвонив. Староста не тільки в свята посилав мене дзвонити, але й у неділі, а то й по мерцях.

Раз я дзвонив на службу божу. Коли засапаний влітає староста на дзвіницю та за вука мене. Як притихли дзвони, розбираю що саме староста кричить до мене:

-Як ти, шибиннику, дзвониш? Здурів, чи що? Сьогодні коронація /царський день/, післав тебе торжественно дзвонити, а ти, як по мерцеві калатаєш. Батюшка аж кипить з люті...

-То кличте свого батюшку й дзвоніть, як вам хочеться. А от п'ятачка віддайте! крикнув до нього, як спустився був на нижчі сходи.

Тут я перехрестився, оглянувся на земляка чи не слідкує за мною, посунувся ще трохи вперед і почав приглядатись по церкві. Люди до причастя підготовлялись. І знов думками пірнув у давнє, минуле.

Продовжував я вчитись. Батюшка карав мене, за що будь залишаючи мене "без обіду" до вечора в школі, на коліна отавив, а то й за вука викрутить. За кару я кусів читати молитви перед причастям. Не любив я читати цих молитов. Я любив з хорів дивитись на церкву, як наші селяни перед причастям молитов не слухали, а перепрошувались і мирились. Бо вірили, що сповіді мало, треба було шей помиритись з ворогуючими й тоді тільки до причастя йти. Хто не примирився й ворогів має, той причастя не прийме, за нього ангел причаститься. Люди бачать, що людина причащається, але бог бачить, що такого ангел причастя приймає. А це великий і непростий гріх.

А найгірше не любив я читати молитов після причастя. По богослуженню ото стою я бувало коло жертвенника й читаю, а батюшка дари "споживає". І за кожним "споживанням" півпляшкою "Церковного вина" чашу "виполіскував" і закусував великою проскуркою.

До другого великодня читав я запричасні молитви. Але того великодня в селі сталася велика подія. Помирились на всеношній Прокіп з Микитю, що сварились були за сусідські справи. Поміялись були, що "й на великдень не простять оден другому". Тож Прокіп з Микитю декілька великоднів до церкви не ходили. Микита не витерпів і пішов, а Прокіп підглянув це й собі до церкви. Одразу ж знайшлося чотирі свідків і помирили їх, а батюшка хрестом поблагословив цей мир і своє похвальне слово сказав.

Стояв я коло "споживання" дарів і хутенько читав молитви. Втомлений, спати хотілось й перейнятий був несподіваною подією. А при багатті наслухався шукування про батюшку та матушку. Щоб затушкати родинний скандал духовне начальство призначило матушку за вчительку у нашій школі. Але селян це не заспокоїло, навпаки збільшилося пошепків, бо матушка мешкала в школі, а не на попівстві з батюшкою.

Майбуть через те, що чаша була золота, а може з пошани до великодня, батюшка повторив "виполіскування", а мене наказав у друге читати молитву. Кажучи: -тобі нікуди поспішати. А на це я й вівирикнув: -Так, вам нікуди поспішати, вас матушка покинула, а мене дома ждуть розговлятись, - поклав требника на жертovníк і підбіжки до дому.

А по хоминій неділі батюшка наш поїхав у полк за священника й на його місце призначили іншого.

- - - - -

І так у думках зупинився на 1917 році.

Бурса пила чай.

-Дяче, гукає до мене Примарович з другого стола. Ти знаєш, що сьогодні ос-
тання неділя посту коли співається "Покаянія". Давай заспіваємо!

Перед самим концертом прибігав Гришарович на хори й передає наказ від завідуючого школою, щоб співали "Не імам". Завідуючий тоді відправляв службу божу й за кожною його відправою "благословив" що саме мали в соборі співати.

Бурса загула незадоволенням.

- Хлопці, загугнявив Гришарович, тепер революція, свобода, співаймо "Покаянне"!

Хвалять нас за добре виконання "Покаяння", старшми нам руки стискають. Каже учителька, що найкраще у нас вийшло "Множество оодіями мною лютих". Їси представили одчай, розпач перед страхом судного дня, аж мурашки по спині забігали. Але дисканти з альтами по цьому збуджують маленьку надію, що зростає й переходить у повну віру, а хор підтверджує, що милосердний бог прощає кожного грішника.

Як виходили з церкви, то в дверях на нас ждало наше начальство. Матушка, дружина наблюдателя церковних шкіл, накинувшись на мене з гнівом, чому не співали "Не імам".

На прощання ми проспівали "Покаяння" - наш любий концерт. Бо по школі наша випускна класа вся піде на війну. Хто знає чи здибаємося ще... відповів я матусці.

Отець завідуючий у присутності отця наблюдателя покарав нас у соборі тим, що цілий тиждень не могли вийти в місто.

До класи увійшов Гришарович. Підніс руку. Бурса замовкла.

- От вам і свобода в ліворучці, почав Гришарович перекинувшись солдатів делегатів з фронту на мітингах. За що кров проливати будемо в окопах? - продовжував промову. За те, щоб і помолитись до впадоби права не мати. Молись, як попаді хочеться, а ні, то в кутузуку...

Тут увірвались мої думки опогоди - мене чемненько за обшивку випрашують з церкви. За дверима на дворі земляк сичить до мене:

- Кажу тобі: вон зцідова! Тутеньки молитця треба, а не посмішкуватись з нас...

Істинствино відскочив я вбік од дальшої чемности земляка з Рівенщини.

/Далі буде/

Н Е Ц І Л У Л Е М К І В Ш И Н У П О Л Ь Щ А М А Є .

"Під Польщею залишилася
Також ціла Лемківщина",
А колу ж така здалася
Та шкідлива писанина?

З Йонкерс, Нового Йорку,
Зі збору повище подано,
Із гарного того горбку
Лемківщину поменшано.

У нас сама "Сяніччина",
Не в "ціла" Лемківщина,
Бо це тільки половина
Північна її частина.

По нижче буде подана
Земля рідна прадідна,
Лемками завжди орана
На заході нам воім знана.

Зі сходу від Ужу і Сяну,
А заходу від Висли й Татрів,

Я так на Лемківщину гляню
Як на всю Україну по Каспій!

Не в "ціла" Лемківщина,
Польщею окупована,
Має також Словаччина
Чехами подарована.

Подивитись де в Сяник,
На карті Батьківщини,
Знайдемо Пряшів і Тельгарт
Прадідної Лемківщини.

Також в олавний Ужгород,
Збудований на Ужу,
Там же живе, наш народ
За яким я завжди тужу.

Пани - брати політики
Православні й "католики",
Священники і владика
Селяне та робітники:

Не ломім права одного	"Бо хто Неньку забуває	Для Краю всі прап'ємо
Про котре мама учила,	Того Бог карає"	Оборону побільшуймо,
Не меншати краю свого	Люди в "хату" не пускають	Із братами дискутуймо
Вона правду говорила.	За провини нас карають...	Ідним рідним помагаймо.

Новий Йорк, 29.VIII.1957. Василь Чолак.

- - - - -

НА ОКУПОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

П і д П о л ь щ е ю.

Варшавське "Наше Слово" подає звіт українця Королька на одному з'їзді 12 травня ц.р. в Люблині, в якому оказано, що поляки в рамках протипольської акції виселили з Холмщини й Підляшшя 1947 р. 9.405 українських родин. Досі з них повернулося на свою рідну землю таке число родин: до Більського повіту - 1.200, Білго-райського - 100, Холмського - 50, Грубешівського - 30, Володавському /в тому й Парчів/ - 1.400, Томашівського - 50. На всіх 2.800 родин поворотців свою власність назад отримали тільки 700 родин, а решта - безпритульні на своїй землі. Більшість цих родин живуть серед погроз і провокацій насланих на ці землі польських шовіністів, що виганяють українців за Буг - до Советського Союзу.

/"Вістник" 15-1957/

У зв'язку з повоєнною акцією винищування українства під польською займаниною буде до речі пригадати, що ще 29 листопада 1956 р. представники уніятських священ. під Польщею вручили були Кардиналові Стефанові Вишинському, полякові, Примасові Католицької Церкви в Польщі МЕМОРІАЛ.

У цьому Меморіалі були такі точки: 1/ Створити 24 дупіастирські станиці для релігійної роботи українців уніятів, що були виселені із своїх "парафій" - предківських земель на "Земі одзискане" - в тому числі п'ять у Вроцлавському воєвідстві. 2/ Відновити уніятські парафії на території Перемишля, Сяниці, Любачіва, Криничі й інших. 3/ Повернути осконфісковане державою майно Уніятської Церкви.

"Ді Гайзентайн Кетолік Ворлд", ЗДА, з 20.VII.1957 поінформував, що Кардинал Вишинський дозволив тільки на Вроцлавщині відправляти в уніятському обряді тільки в чотирьох місцевостях.

З того виходить, що польський Єпископат взагалі переслідує українців релігійно - щоб молитися, треба від Єпископату д о з в о л у.

Даліше справа уніятського майна. На основі угоди Католицької Церкви в Польщі з комуністичним режимом В.Гомулки, за ціну політичної співпраці цієї Церкви з комуністичним урядом Варшави, Католицька Церква в Польщі дістала своє майно. Тому що до всієї Католицької Церкви в Польщі включено й уніятів, підданих під зверхність польського Єпископату, то тим самим і уніятським церковним майном розпоряджається польський Єпископат. Але він не звертає уніятами їхнього майна.

Це не може не боліти кожного українця, бо ж уніяти - то українці, а уніятське майно - то майно українського народу, дарма що до нього має свої безпідставні претенсії Рім.

/"Вістник", ч.15-1957/

П і д Р у м у н і є ю.

По дев'ятих роках змагання українців в Румунії, появився орган генеральної Ради українського населення в Румунії - "НОВИЙ ВІК". Цей двотижневик "Н.В." подає деякі відомості з життя українців в Румунії.

Поява "Нового Віку" збігається з роковинами проголошення румунської республіки, але ще українці в Румунії не є, з погляду самих румунів, повноцінним народом, про українську мову румуни відзиваються як про "іужицьку, що не здатна обслу-

говувати високу культуру". Негативним наставленням румунів до українців проявляється не тільки в низах, але і в верхів'ях. На це слугить доказом відозва "центральної ради фронту народної демократії", видана з приводу виборів до парламенту в 1957 р. в якій звертається до всіх меншин в румунії, а українська меншина з'їгнорована, навіть ніякої згадки про українців.

Під-час декади української літератури і мистецтва в Румунії проф. К.Драпак і проф. В.Кармазин звернулися до румунської Академії заснувати при ній дві підкомісії: перша мала б досліджувати мову, фольклор, музику, танці і літературу українців у Румунії, друга - їх архітектуру, малярство, графіку, скульптуру, кераміку, орнаменталію тканин та інших виробів. Академія ніби погодилася задовольнити ці вимоги, але з умовою, щоб українці найперше себе показали, чи є здатні люди до такої праці, а тоді мовляв побачимо.

В "Н.В." зустрічаються заклики до культурно-національної праці і заразом з тим нап'янюється зрумовізованих "істот", "космополітів і зрадників". Шкільництво стоїть ще дуже низько.

Характеристику про деякі "істоти" подає так: "А між нашими українцями є такі слабодухи, з такими викривленими душами, що дуже легко відмовляються від своєї національності, мови, від своїх батьків, дідів, прадідів, щоб отати посміховищем інших націй. Ганьба і стид для цих людиноків. Падають ці людиська, що такою плазунською поведінкою вони заслужать чийсь лаоку і довіря? Даремні мрії нерозумних людиноків!" А далі: "Наші недруги вимагають і добиваються заміни української мови румунською в декількох школах суто українських сіл сучавського району". Але зустрічаються й добрі патріоти, особливо з молоді, так "Учень 8 класи десятирічки Петро Оманія викликає: "Стид і ганьба тим, які не хочуть української мови. Честь і слава тим, що її хочуть".

З "Н.В." довідуємося, що Мармарошським районі "кожна українська дитина має змогу в кожному селі і присілку вчитися в початкових класах своєї рідної мови, а в шістьох семирічках підготовляється цих дітей до української середньої школи в Сіреті". Початкові школи існують і сучавській області, але селяни з Сімінічі підписали заяву щоб їм дозволено в школі румунську мову замість української. Ця хвороба охопила ще шість інших сіл.

Про школи в Дельті Дунаю читаємо: "Більше 20 випускників середньої педагог. школи пішли добровільно в Дельту Дунаю, щоб допомогти народові у підвищенні культури дітей і в інших справах, де відчувається такий великий брак українських учителів.

Поза народними школами існує шкільництво вищого типу. В Сереті є середня школа і педагогічна школа, яка відповідає давньому учительському семінареві, а в Сучаві є середня школа з паралельними відділами для українців і румунів.

Про зв'язок з Київом в "Н.В." ніякої згадки не зустрічається.

/"Християнський Голос", 16-17, 1957/

П і д Ч е х о - С л о в а ч ч и н о ю .

З журналу "Нове Життя", що виходить у Пряшіві, довідуємося, що в перші роки по 1945 і на Пряшівщині відчувалося пригнічення з Братислави, але тепер уже того так не відчувається і інтелігенція разом з народною молоддю береться до використання всіх можливостей національного, економічного і культурно-освітнього життя.

"Нове Життя" подає: "Значних успіхів у культурно-освітній роботі добилася наша Культурна спілка українських трудящих Чехо-Словаччини. Дотепер її силами було влаштовано два фестивалі народної художньої самодіяльності українського населення, а тепер іде підготовка третього такого фестивалю. Всі ми віримо, що він перевершить обидва попередні, бо в нас уже більше досвіду і кадрів.

Нам не треба боротися за рівноправність, нам треба тільки краще використовувати свою рівноправність, піднімати господарство нашого краю, щоб наше населення жило краще, щоб наша республіка була багатішою і міцнішою.

У нас є багато шкіл початкових, восьмирічних, фахових, є також український відділ

вищої педагогічної школи в Пряшіві. Перспектива у нас така, що сітка українських шкіл буде постійно поширюватися. Крім того багато наших хлопців і дівчат навчається в вищих учбових закладах України та вищих школах Чехо-Словаччини.

В сучасному в нас розгортаються широкі прикордонні зв'язки із Закарпатською областю УРСР, що приносить нам велику користь і полегшує нам виконувати наші завдання. Особливою улюбленістю користувався Державний український закарпатський народний хор, який гостював у нас на початку грудня минулого року. Хор виступав у цілому ряді наших округів, насамперед з українським населенням. А тепер, де тільки не повернемось, повсюди лунають пісні, з якими виступали у нас закарпатці.

У нас є теж український пересувний театр, організується професійний український ансамбль пісні і танцю, є радіомовлення /висилає щодня на хвилі 243,5 м. о 7 год. 10 хв. і о 16 год. середньоевропейського часу".

/"Хрисянський Голос" ч.І6-І7, 1957/.

М И К О Л А К О В А Л Е В С Ь К И Й П О М Е Р .

Дня 16 серпня помер в Інсбруці, Австрія, на 65-ому році життя /нар.1892 р./ відомий український громадський діяч і політик доби визвольних змагань д-р Микола Ковалевський. В 1917 році був головою однієї із тодішніх провідних українських політичних партій, а саме Української Партії Соціалістів-Револуціонерів і редактором щоденника "Народна Воля" в Києві. Восени цього ж року став у Центральній Раді генеральним секретарем продовольчих справ і потім в урядах Голубовича, Мартоса і Мазепа займав становище міністра земельних справ. Поданахся з урядом УНР на еміграцію, перебував спершу у Відні, де отримав австрійське громадянство, потім повернувся на свій маєток на Волині, і в Варшаві був директором пресової агенції "Експрес". Під час другої світової війни виїхав до Румунії, а від 1944 р. перебував в Австрії, де займався журналістичною роботою і був засновником українсько-німецького пресового бюро, що діяло на терені Інсбрук-Мюнхен. Як професійний журналіст, спеціалізувався в советських справах і був автором кількох публікацій про політику Москви в Україні. В останньому часі був головою Українського Центрального Допомогового Об'єднання в Австрії, але від довшого часу вже поважно хворів. Похорон відбувся в Інсбруці 20 серпня 1957 р., а вся місцева австрійська преса присвятила Покійному теплі посмертні згадки. Оце стільки подала українська преса.

х х х х

Ще до початку ХХ стол. в соціалістичних українських партіях членство комплектувалося з дворянських поміщицьких, знатних дворянсько-міщанських і багатійських козацьких синків. Так це було в Українській Партії Соціалістів-Револуціонерів, так було і в Українській Соціалістично-Демократичній Робітничій Партії. Теоретично вони були поступовими, і революційними, і ідейними борцями проти Московсько-імперіалістичного і реакційного царедержавія, були вони тоді й оборонцями поневолених національно і соціально-економічно трудових мас України. В революціях 1905 і 1917-1919 роках вони собі гадали, що революція піде обов'язково по програмі Карла Маркса /с.-д./ або так як вони її спрямують самі /с.-р./. Але революція звільнилася з їх керуючих рук і пішла понад їх головами і їх керівництва, набрала характеру всенароднього національного і соціального руху.

Революція 1917-1919 років поставила в максимальному розмірі питання землі і влади.

Провід в революції повели соціалістичні партії, а дрібно міщанські партії зайняли становище обережно співзвучне. Через різне розуміння в членстві партій, проблеми землі і влади вони скоро поділилися на опортуністичні і революційні поступові частини.

Покійний Микола Ковалевський з соціаліста-революціонера, що багато зробив доброго для відродження України як сувереної держави, не витримав на цій позиції послі-

довно до кінця. Уже після пучу ген.П.Скоропадського 29.IV.1918 р. відійшов від ідейного програму УПС-Р і пішов вправо! Він очолив в партії с.-р. праву опортуністичну маленьку частину з кількох подібних йому членів і виступив проти практичного програму УПС-Р. в земельній реформі, згідно земельного закону від 8 січня 1919 р. проти бажань трудового українського селянства, він також негативно поставився і до проблеми влади трудового населення України.

М.Ковалевський мав свої гарні маєтки, яких він в революції змушений був лишитися, згідно земельного закону. Поки теоретично дискутувалося про соціалізацію землі - він був соціалістом і реформатором, як тільки питання соціалізації землі стало в практичній площі, коли земля М.К. і всіх великовласників, перейшла безплатно народові, тоді помилки-соціаліст омкнувся назад: земля моя власна і до неї немає нікому діла.

Від травня 1918 р. він змінив свої ідейні погляди: з соціаліста-революціонера він став скритим антисоціалістом, дарма що формально ще належав до УПС-Р аж до осені 1919 р., коли його ЦК УПС-Р формально виключив з партії. Він опинився в її правім крилі і тому він разом з опортуністичним крилом УСДРП-офіційною пішов проти трудової демократії, ховаючись в міщанській парламентарній демократії, разом з Петлюрою, Лавицьким А., Мазепою, Андрієвськими, Остапенками, Архипенками, Ніцєвичами і т.п.

Безперечно, М.Ковалевський великий український патріот, все своє життя боровся за суверену Українську державність, але таку, в якій би своєю землею диспонував сам, як перед революцією. За таку Україну в якій би трудовий селянський нарід працював на його ширцельованому маєткові - він не боровся!

Маєтні нетрудові прошарки пожаліли не трудом здобутої землі для працюючого селянства, отож втратили і землю, і прихильність та підтримку трудових мас України і саму Україну.

Він не був сам. Всю офіційну політику Директорії і уряду УНР, від початку 1919 р. провадили якраз такі політики якими був пок.М.Ковалевський. Вони опинилися в малій меншості, через їх реакційну політику трудовий нарід України /селянство, робітництво і інтелігенція/ покинув їх, орієнтація на ворожу Україні Антанту їх зовсім звело на манівці і тому вони і ті що знали трималися та багато несвідомого селянства опинилися на еміграції а на наших землях вже 40 років панують чужі ворожі окупаційні сили.

Помилки соціальної політики гетьманів Б.Хмельницького, І.Мазепи і інших, і нарешті ген.П.Скоропадського в 1918 р. спричинили руїну України і так само повторили ці помилки Директорія У.Н.Р. в 1919 році і знову настала руїна України.

Хай же провідна інтелігенція Трудової України в майбутнім революційнім здвизі помилок не повторює, бо Україна вільною і суверенною може бути тільки Трудовою, в інших соціальних формах завжди буде поневолена.

Ці попередження ми вважали за свій національний обов'язок сказати. Цього вимагає національна рація України - факту. С.Пронівський.

Н А М П И Ш У Т Ь.

"Товариство Українських Інженерів в Америці. Нью Йорк, дня 29 серпня 1957.
До Редакції "Українського Громадського Слова" на руки п. редактора С.Зеркаля.
П.О.Бокс 103, Бруклін 25, Н.Й.

Вп.Пане Редакторе, Ваша адміністрація висилає на нашу адресу "Українське Громадське Слово", якого ми м.ін. ніколи не замовляли. З огляду на те, що наше членство протиставляється тому, щоб ми препомерували газету з атеїстичними тенденціями, просимо на будуче нам її не висилати. З українським привітом Управа Т.У.І.А."

Наші зауваги по вмісту листа:

а/ "Українське Громадське Слово" Управа Т.У.І.А. ніколи не передплатувала, тільки обмінювалася своїм органом "Вісті Українських Інженерів" від січня 1953 року. Отож сучасна Управа Т.У.І.А. в аргументації не має правди.

б/ "УГСлово" є вільним і незалежним органом для вислову поступових думок авторів-українських патріотів, соборників і державників, тому друкується матеріяли як віруючих ригуалістів церковщини, так і тих, що в ці ригуали, в рай, в пекло, святих образів і фігурок та грішників, богів і чортів не вірять.

Ми тої думки, що і в Т.У.І.А. можуть бути, а може й є, члени які немають ніяких відносин до релігійних ригуалів і не ходять під кадило, кропило, на червоне вино з білим хлібом і т.п.

В даннім випадкові Управа Т.У.І.А. виявила себе не толерантно до переконань інших людей і порушила елементарні принципи демократії, свободи і переконання людини.

Ми були пересвідчені, що Т.У.І.А. є тільки фаховою аполітичною організацією інтелектуальних українських сил в еміграції, але вище надрукований лист Т.У.І.А. нас переконав в протилежному.

Редакція "УГС".

- - - - -

Р І Ж Н Е.

"1958-ий Річник Американських Церков" подає такі числа зареєстрованих членів всіх релігійних громад. в 1957 році: протестантів 60,148.980 осіб, католиків 34,563.851 осіб /мають разом з "українськими католиками"/, жидів 5,500.000 осіб, "старих католиків" і приналежних до польського народного костела - 351.058 осіб, буддистів - 63.000 осіб, мусульманів - 20.000 осіб, православних /східних ортодоксів/ - 2,598.005 осіб /мають православні українці, москалі, "карпатороси" та інші.Ред./.

Маж протестантами баптистів 20 мільонів, методистів 12 мільонів, лютеран 7 мільон. і просветеріян - 4 мільонів. На кожних 100 осіб віруючих є 62 особи /62%/, а не віруючих /атеїстів/ - 38 осіб на 100 /38%/.

В найбільш католицькій державі - Іспанії, є найбільше зовсім неграмотних. НА 30,000.000 душ аж 4,000.000 неграмотних, що виносить 13.33% від всього населення. Хай доля боронить і боронімося самі від католицької "просвіти", а ще більше від їх панування в Україні.

Французькі монархісти є прототипом наших монархістів - гетьманців. Газети подають, що князь Анрі Французький, син князя Парижу, офіційного претендента на французький престол, про існування якого знають тільки нечислені французи, вступив як рекрут, до французької армії. Його приділено для військового вишколу до кавалерійського полку, стаціонарного в Альжирі. /"Свобода"/.

Комітет допомоги пані Петлоровій. В товаристві ген.О.Удовиченка, звітодавець ЗВАДК-у відвідав паню Отаманову Петлорову. Вона слаба, майже не чує і має труднощі в гово-ренні. В порозумінні з членами Тимчасового Комітету Допомоги пані Отамановій під проводом ген.Удовиченка на українську уніятську парафію, ЗВАДКомітет і Громадський Комітет у Парижі. Цей Комітет має диспонувати фондами. /"Хлібороб"/.

Добре що ЗВАДК-т турбується пані Петлоровою, вона того потребує і заслужила, але чи той же ЗВАДК-т потурбувався про допомогу й паралізованій хорій дружині Володими-ра Винниченка, Першого Голову Генерельного Секретаріату Ц.Р. і голову Директорії - про це нічирк. Найбільша ганьба лягає на цілу українську еміграцію, що вона дає зм. 1937 помірати хорій людині - Розалії Винниченковій. На чорносотенну реакційну партійшину, на попівшину і церковшину є допомога, але для заслужених людей, що боролися за виз-лення України - допомоги немає!

- - - - -

Якщо звичай перетворився на писаний закон, значить, цей звичай уже нікому непотріб-ний - ніхто його не хоче добровільно дотримуватися.

Вас.Онуфрієнко.

х - х - х

х - х

х